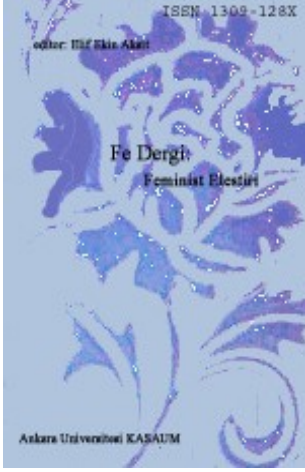


Yayınlayan: Ankara Üniversitesi KASAUM
Adres: Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Cebeci 06590 Ankara



Fe Dergi: Feminist Eleştiri Cilt 6, Sayı 2
Erişim bilgileri, makale sunumu ve ayrıntılar için:
<http://cins.ankara.edu.tr/>

**Devlet ve diaspora çıkmazında feminizm: Türkiye'deki
İrânlı sığınmacı kadınların toplumsal dışlanma ve
gündelik direniş deneyimleri**
Sanam Vaghefi

Çevrimiçi yayına başlama tarihi: 22 Aralık 2014

Bu makaleyi alıntılanmak için: Sanam Vaghefi, “Devlet ve diaspora çıkmazında feminizm: Türkiye'deki İrânlı sığınmacı kadınların toplumsal dışlanma ve gündelik direniş deneyimleri” *Fe Dergi* 6, no. 2 (2014), 51-61.

URL: http://cins.ankara.edu.tr/12_5.html

Bu eser akademik faaliyetlerde ve referans verilerek kullanılabilir. Hiçbir şekilde izin alınmaksızın çoğaltılamaz.

Devlet ve diaspora çıkmazında feminizm: Türkiye'deki İranlı sığınmacı kadınların toplumsal dışlanma ve gündelik direniş deneyimleri

Sanam Vaghefi*

Bu makalenin amacı, siyasi sığınmacı olarak Türkiye'ye göç eden İranlı kadınların devletle gündelik ilişkilerini, bununla bağlantılı olarak kimlik algılarındaki değişimi ve toplumsal dışlanmaya karşı gündelik direniş yöntemlerini feminist eleştirel bir perspektifle incelemektir. Makaleye konu olan araştırma, 2011-2013 yılları arasında Ankara, Eskişehir ve Çankırı şehirlerinde katılımcı gözlem ve vaka çalışmalarıyla gerçekleştirilmiştir. Vaka çalışması kapsamında görüşme yapılan bireylerin tamamı, İran'daki rejime muhalif olan ve bahsedilen yıllar arasında geçici olarak Türkiye'de kalan Fars, Lur ve Kürt etnik kökenli sol görüşlü kadınlardır. Türkiye'deki günlük yaşama doğrudan etki eden yasal sınırlamaların yanı sıra kültürel, siyasi, ekonomik ve cinsiyet temelli faktörler; Siyasi Sığınmacı kadınların kimlik ve topluma dair algılarında etkilidir. Sığınmacı kadınların Türkiye'de geçici olarak kalmaları, çalışma izinlerinin bulunmaması ve kalacakları şehri seçme hakkına sahip olmamaları, dil bilmeme sorunuyla birleştğinde izolasyona ve toplumsal dışlanmaya sebep olmaktadır. Bu bağlamda İranlı sığınmacı kadınların devletle (özellikle polis ve belediyelerle) ilişkileri son derece sorunlu olup, onların yaşam alanını Diaspora'daki siyasi topluluklarının dar çerçevesine hapsedmektedir.

Anahtar Kelimeler: Siyasi Göç, Sığınmacılar, Kadın ve Ulus Devlet, Gündelik Direniş

Feminism at the state and diaspora deadlock: Iranian women's experiences of exclusion and everyday resistance

This paper aims to analyse everyday relations of Iranian women who migrated to Turkey with the state, the transformation of their perceptions of identity in relation to that and ways of resistance against social exclusion with a feminist perspective. The research was conducted between 2011 and 2013 in Ankara, Eskişehir and Çankırı through participatory observation and case study methods. All individuals who were interviewed within the scope of case study are women with Persian, Lur and Kurdish ethnic backgrounds who are opponents of the Iranian regime and who were living in Turkey temporarily during the period in question. In addition to legal restrictions that shape their everyday life in Turkey, cultural, political, economic and gender based factors effect women asylum seeker's perceptions of identity and society. The temporary status of women asylum seekers in Turkey, that they are not granted working permit or the right to choose the city they want to live combined with not being able to speak Turkish cause isolation and social exclusion. Within this context Iranian women asylum seekers' relation with the state (especially with the police and the municipalities) is troubled and restrict their living environment to the diaspora political communities.

Keywords: Political migration, Asylum Seekers, Women and the Nation State, Everyday Resistance

Giriş ve Kavramsal Çerçeve

Bu çalışmanın amacı Türkiye İç Anadolu Bölgesi şehirlerindeki siyasi sığınmacı İranlı kadınların sosyal, ekonomik ve hukuki ötekileştirilmesini, özellikle devlet yetkilileriyle ilişkilerine yoğunlaşarak ve kadınların günlük direniş yöntemlerine eleştirel bir bakış sağlayarak incelemektir. Çalışmanın temelini oluşturan araştırma, 2011-2013 yılları arasında Ankara, Eskişehir ve Çankırı'da yapılan katılımcı gözlem ve geniş kapsamlı mülakatlardır. Katılımcı gözlem çerçevesinde Ankara'da bir buçuk yıl, Eskişehir'de iki ve Çankırı'da üç ay boyunca farklı sığınmacı gruplarıyla toplam beş evde ortak bir yaşam alanı paylaşılmış ve günlük yaşam pratikleri deneyimlenmiştir.

Araştırmanın öznelerini BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından üçüncü bir ülkeye yerleştirilmek için bekleyen ve geçici olarak Türkiye'de yaşayan Kürt ve Lori etnik kökenlerinden İranlı sosyalist ve feminist kadınlar oluşturmaktadır. Gözlemlendiği üzere İranlı Türklerin (Azeri ve Türkmenlerin) durumu ve deneyimleri farklı olduğu için, çalışma Türki etnik kökenli olmayan kadınlarla sınırlandırılmıştır.

Araştırmacının Farsça konuşan ve uzun süredir Türkiye’de yaşayan İranlı genç bir kadın olması, sığınmacı başvurusu sahibi kadınlarla iletişim ve empati kurulmasına yardımcı olmuştur. İranlı göçmenlerin, özellikle siyasi sığınmacı ve mültecilerin gerek ülkelerindeki baskı ortamı gerekse de Türkiye’deki yasal kısıtlamalar dolayısıyla yaşadıkları güven sorunu düşünüldüğünde araştırmacının kendileriyle aynı çevreyi ve benzer bir göç deneyimini paylaşmasının yanı sıra ortak bir dili konuşması araştırmayı mümkün kılmak açısından oldukça önemlidir.

Fikirlerine başvuru alan sığınmacıların tamamı bu araştırmanın BMMYK ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin göç politikaları üzerinde etkili olabileceği umuduyla çalışmaya yoğun destek vermiş ve kimileri bu konu üzerinde çalışmayı seçtiği için araştırmacıya teşekkür etmişlerdir. Türkçe bilmedikleri için yaşadıklarını Türkiye toplumuna yansıtamayan ve aynı şekilde, İran’da kalan yakınlarına da durumun zorluğunu anlatmakta güçlük çeken siyasi sığınmacılar, yaşam koşullarının sosyolojik bir analize konu olmasını kendilerini ifade etmenin bir yolu olarak görmüşlerdir.

Özetle, yazar bu çalışmada üç kadın ile yaptığı mülakatlara ve katılımcı gözlem verilerine dayanmıştır. Mülakat yapılan kadınlar, anonimliklerini korumak amacıyla M. (Özne 1), P. (Özne 2) ve N. (Özne 3) olarak anılacaklardır.

Örneklem ile ilgili temel bilgiler

Özne 1: M. İran’ın güneyindeki Khuzistan eyaletinden 24 yaşında Lori etnik kökeninden bir kadındır. İşçi/orta sınıfa mensup bir sosyalist aktivist olan M. kocasıyla İran’ı terketmek için, okuduğu Yüksek Lisans programını yarıda bırakmıştır. M., Çankırı ve Ankara’da yaşamıştır. Politik kimliğini “sosyalist feminist” olarak tanımlarken, kendisi için Marksizmden ziyade Feminizmin önemli olduğunu belirtmektedir.

Özne 2: P., yine Khuzistan’dan (ama M. ile farklı şehirlerden) 29 yaşında Lori etnik kökeninden bir kadındır. İran’da öğretmenlik yapmıştır ve M. gibi Master programını yarıda bırakmıştır. Aynı sınıfsal arkaplana sahip olmalarına rağmen, P., M.’in muhafazakar ve geleneksel ailesinin aksine radikal sosyalist mücadelede yer almış bir ailede yetişmiştir. Kendisi Türkiye’ye geldikten sonra (Amasya ve Ankara’da yaşamıştır), erkek arkadaşının da onun gibi İran’dan ayrılması sonucu, başka çareleri olmadığından beraber yaşamaya başlamışlardır ve daha önce ortak bir yaşama sahip olmadıklarından, bu durum ikisi arasında bazı problemlere yol açmıştır.

Özne 3: N. İran’ın kuzeydoğusundan, Horasan eyaletininin Meşhed şehrinde 22 yaşında İranlı bir kadındır. Türkiye’ye göçtüğünden sonra yasal zorunluluklardan dolayı Urfa’nın güneydoğusunda yaşaması gerekmesine rağmen kız kardeşi ve eski siyasi tutuklu bir sosyalist olan annesiyle beraber Ankara’da kalmaktadır.

Dikkat edilmesi gereken ilk nokta, bu çalışmanın özneleri olup İran’dan Türkiye’ye üçüncü bir ülkeye gönderilmek üzere siyasi sığınma için gelmiş olan İranlı sosyalist kadınların, bir şekilde hem “İran ulusundan” hem de “Türk ulusundan” sadece yasal olarak değil, sosyal ve kavramsal olarak da dışlanmışlığıdır. Bu argümanın teorik temeli, milliyetçiliğin ve ulus kimliğinin “doğal” ve irsi olarak edinilmediği, bunun yerine toplumsal olarak inşa ediliyor oluşudur.¹

Ayşegül Altınay günümüzün “Türk Ulusu”nun bir asker ulusu olarak inşa edildiğini belirtir.² Altınay, askerlik görevi ile ulus kimliği ve vatandaşlık arasındaki ilişkiye; askerliğin bir “national body” oluşturma fonksiyonuna; ve sadece disiplinli bir asker değil, düzgün bir Türk vatandaşı olmakla da bağdaşan “vatandaş-asker” kategorisinin üstü kapalı anlamlarına odaklanır.³ Ulusun seksüel olarak kavramsallaştırıldığı böyle bir toplumsal inşa, erkek birincil bir role ve sorumluluğa sahiptir ve düzgün bir Türk vatandaşı olabilmek için savaştır. Kadına ise ikincil ve yardımcı ama sembolik bir rol verilir; “erkeğin namusu” ve/ya “Ulus’un namusu” olarak tanımlanır.

Genişletmek gerekirse, Anthias ve Yuval-Davis çalışmalarında kadının ulus için inşa edilmiş üretken rolünden bahseder: kadın, modern ulus inşası projelerinde ulusun “yeni askerler”ini doğuran biyolojik yeniden üreticisidirler; aynı zamanda çocuğun sağlıklı ve milli sosyalizasyonu sağlayarak kültürü de yeniden üretirken (örneğin çocuğa anadilini öğretmek) “analık” ile “namus”un da pasif sembolleridirler.⁴ Bu tarif, İran ve Türkiye’deki ulus inşaları için geçerlidir.

İranlı siyasi sığınmacı sosyalist kadın “Türklük” kategorisinin dışında kalır çünkü vatandaş olmadıkları için bir asker-vatandaşın ne annesi, ne kız kardeşi ne de karısı olabilirler. İran ulusundan dışlanmışlıkları ise çok daha karmaşık bir konudur. “İranlı kadın” fikri, İran İslam Cumhuriyeti modern ulus-devlet inşası çerçevesinde birkaç “düzgün kadın vatandaş” karakteristiği ile oluşturulmuştur:

Bunlardan birincisi namustur, tıpkı Türkiye ve diğer bir çok Orta Doğu ulus inşalarında olduğu gibi. Fakat, en azından resmi açıdan günümüzdeki İranlılık anlayışında Şii mezhebinin baskınlığı söz konusudur ve

“düzgün kadın vatandaşı” aynı zamanda Batı tarafından zehirlenmemiş⁵ Şii bir Müslüman olmalı ve Hijab (İran’da zorunlu olan İslami baş örtüsü) başta olmak üzere feminen İslami sembolleri her gün yeniden üretmelidir. Bunlar düşünüldüğünde, bu çalışmada da görülebileceği gibi sosyalist, feminist ve dindar olmayan İranlı kadının “düzgün vatandaşı” kategorisinden dışlanması şartı koyucu değildir.

İkinci olarak, iki ulus kategorisinden de kavramsal dışlanışları, bu kadınların Türkiye’deki siyasi sığınma süreçlerinde hukuksal, sosyal ve ekonomik dışlanma ve statü kaybını tecrübe etmelerine neden olmuştur. Kadınların deneyimledikleri yasal dışlanma Türkiye’deki geçici durumlarına ve çalışma izni ya da sağlık sigortası gibi imkanlara erişememelerinden doğarken toplumsal dışlanma onların yerliler ve yerlilerin hayat tarzları karşısında bir “ötekilik” konumuna yerleştirilmeleridir. Ekonomik marjinalizasyon ve sınıfsal konum kaybı ise bu iki durumla ilişkili olmakla birlikte İran’a uygulanan ekonomik ambargo ile de alakalıdır, ki bu ambargo İran devletinden ziyade göçmenleri etkilemektedir. Çalışmanın sonraki kısımlarında yasal ve ekonomik dışlanma süreçlerine daha detaylı bakılacaktır.

Sonuncu önemli nokta kadınların günlük direniş biçimleri ve Scott⁶, Abu-Lughod⁷ ile Gluckman’ın⁸ makalelerinden esinlenerek tartışacağı sosyal paradokstur. Yazarların çizdiği çerçeveyi Haideh Moghissi’nin “Hollanda’da İranlı Mülteci Kadınlar”⁹ adlı çalışmasıyla ilişkilendireceğim. Sosyal paradokstan kasıt, dışlanmanın, ayrımcılığa uğramanın ve cinsiyet normlarının tekrar üretimi olduğu kadar, politik terminolojinin uğradığı değişiklikler ve sürgün sonucunda “Anavatan Nostaljisi”nin üretilmesidir.

Temel Literatür Taraması

2000’li yıllarda İranlı transit göçmen ve siyasi sığınmacı olarak gelen İranlı kadınların durumunu kimlik olgusu ve devletle ilişkiler bağlamında inceleyen herhangi bir çalışma bulunmadığından dolayı literatür taraması, Türkiye’deki İranlı sığınmacı kadınları genel olarak ele alan ve İranlıların kimlik oluşumu olgusunu Türkiye’deki transit göçmenler özelinde değil, genel anlamda siyasi mültecilik çerçevesinde inceleyen çalışmalar üzerinden yapılmıştır.

İranlı sığınmacı kadınların yaşam ve göç deneyimleri hakkında yazılan başlıca sosyolojik makaleler genelde Avrupa ve Kuzey Amerika’ya, özellikle Hollanda’ya göçen, yani Türkiye’dekilerden farklı olarak kalıcı mültecilik statüsünü kazanan kadınlar üzerinedir. Ancak Sema Buz’un “Göçte Kadınlar: Feminist Yaklaşım Çerçevesinde Bir Çalışma”, Sebnem Koser Akçapar’ın “Re-Thinking Migrants’ Networks and Social Capital: A Case Study of Iranians in Turkey” (Göçmenlerin Ağları ve Sosyal Sermayelerini Yeniden Düşünmek: Türkiye’deki İranlılar Üzerine Bir Vaka Çalışması) ve Nurcan Tüfekçi’nin “İranlı Sığınmacı Kadınların Türkiye’de Çalışma Yaşamları ve Toplumsal Cinsiyet” adlı çalışmaları ülkede transit göçmen olan İranlıların durumunu incelemektedir.

Sema Buz’un kadın ve göç ilişkisini, Somali ve İran’dan Türkiye’ye göçen kadın sığınmacılar üzerinden feminist sosyal hizmet çerçevesinde ele aldığı çalışmasında “kadınların göç ve sığınma durumlarından erkeklere göre daha olumsuz etkilendikleri, ancak bu etkileneceğe rağmen sığınma boyutunda kadın deneyiminin yeterince görünür olmadığı” belirtilmektedir. Buz, çalışmasında sığınmacı kadınların kendi adlarına yola çıkıp aktif oldukları bağımsız bir göç süreci yaşayıp bu süreci tek başına veya evli olmaları durumunda çocuklarıyla tecrübe ettikleri sonucuna varmıştır. Buz, sığınmacı kadınlar için göçün “erkek temelli kurumsallaşmış şiddet ya da toplumsal cinsiyet temelli nedenlerden kaçmak için bir strateji” olduğunu savunmuştur.¹⁰ Ancak İran’ın özel siyasi şartları ele alındığında, kadınların göçü Buz’un belirttiği gibi tamamen cinsiyet temelli nedenlere dayansa bile, bunun beraberinde siyasi bir duruş getirmemesi mümkün değildir. Zira feminist olmak dahi İran’da bir siyasi muhalif konumuna yerleşmekle eş anlamlıdır.

Buz İranlı sığınmacı kadınların göç deneyimini onların cinsiyet kimliği üzerinden inceleyip değerlendirirken Sebnem Koser Akçapar, Türkiye’deki İranlı göçmen ağlarının cinsiyetin yanı sıra din ve etnik köken gibi mikro değişkenlerin etkisinde olduğunu belirtir. Oysa sol görüşlü siyasi sığınmacılar özelinde etnik köken anlamını yitirmekte ve geçici olarak kalınan kalabalık evlerde İran’ın dört bir yanından gelen Fars, Lur, Azeri ve Kürt bireylerin ortak göç deneyimi çerçevesinde şekillenen bir yaşam alanında buluşması söz konusu olmaktadır.¹¹

Ancak çeşitli siyasi, dinsel ve cinsel yönelim temelli nedenlerle gelen İranlı göçmen grupların birbirinden tamamen ayrı ağlarda yaşadıkları bu çalışmada da ortaya çıkan bir gerçektir: Siyasi sığınmacılar arasında çeşitli sol fraksiyonlardan gelen gruplar arasında mesafeli bir iletişim varken, sosyalistler ve reformistler arasında büyük bir güven sorunu ve ayrışma söz konusudur. Öte yandan sınıf kimliği faktörü ve ülkeye gelen sığınmacıların neredeyse tamamının vasıfsız kaçak işçi olarak çalışma zorunluluğu, farklı İranlı

sığınmacı grupları arasındaki bu mesafeyi bir ölçüde etkilemektedir: Nurcan Tüfekçi'nin İranlı sığınmacı kadınların çalışma hayatı üzerine yaptığı inceleme, Türkiye'ye farklı sebeplerle farklı bölgelerden göçen kadınların yaşadıkları ortak ekonomik statü düşüşünü vaka çalışmalarıyla belgeleyerek sınıfsal kimlik faktörünün önemini göstermektedir.

Halleh Ghorashi, Janet L. Bauer ve Hamed Shahidian'ın Avrupa ve Kuzey Amerika'daki İranlı kadın mültecilerle ilgili yaptıkları çalışmalar da, bu ülkelerdeki durum Türkiye'deki transit göç ve geçici ikamet şartlarından farklı olsa da, İranlı sol görüşlü kadın göçmenler için önemli ölçüde genelleştirilebilecek bulgular içermektedirler.

Ghorashi, "Agents of Change or Passive Victims: The Impact of Welfare States (the Case of the Netherlands) on Refugees" (Değişim Özneleri mi, Pasif Kurbanlar mı: Refah Devletlerinin Mültecilere Etkisi ve Hollanda Örneği) adlı çalışmasında 1979 İran Devriminde rol alan ve daha sonra Hollanda'ya göçen İranlı sol görüşlü kadınlarla görüşmeler yapmış ve katı bir iltica yasasının, mültecileri devlet yardımlarına bağımlı kıldığını savunmuştur. 1979 yılında 17 yaşında bir devrimci olan ve 1988'de Hollanda'ya göçen Ghorashi, "O yıllarda ülkeyi değiştirebilecek güç ve umudu kendimde hissediyorken 9 yıl sonra Hollanda'da çalışma izni olmayıp devlete bağımlı olan, mültecilik statüsünü bekleyen, İslami bir ülkeden geldiği için potansiyel tehlike olarak algılanan ve para kazanamadığı için tembellikle suçlanan bir insana dönüşmüştüm."¹²

Ghorashi, kimlik olgusunun geçmişinden kopan, güvensiz koşullarda ve belirsizlik içine yaşayan mültecilerin hayatında kritik bir yeri olduğunu aktarmıştır. Ghorashi'ye göre kimlik, bir benlik anlatısı, dinamik bir süreç, benlik ve ötekiliğe dair değişken bir bakış açısı ve değişik sosyal bağlamlara göre yeni anlamlar ve formlar edinebilen bir olgudur. Ancak kimliğe ve benliğe dair kesişen geçmiş ve gelecek ile değişkenlik ve devamlılık süreçleri, öz benlik algısı ve egemen kültürdeki kimlik algısı arasında bir çatışmaya sebep olur. Öz kimlik ve atfedilen kimlik arasındaki çatışma, kendilerini bağımsız, devrimci, ve mücadeleci oldukları için ülkeyi terk etmek zorunda kalan güçlü bireyler olarak kurgulayan kadınların göç ettikleri ülkelerde devlete bağımlı, zayıf ve kimi zaman tehlikeli bir grup konumuna yerleştirilmesiyle ortaya çıkar.¹³ Ghorashi'nin aktardığı kimlik çatışması, Türkiye'deki sığınmacıların durumuyla ve dolayısıyla bu çalışmanın teorik perspektifiyle önemli ölçüde örtüşmektedir.

Janet L. Bauer'ın "Desiring place: Iranian 'refugee' women and the cultural politics of self and community in the diaspora" (Arzulanan mekan: İranlı "mülteci" kadınlar ve diasporadaki topluluk ve bireyin kültürel siyasetleri) adlı çalışmasında ise kadınlar açısından kimlik olgusunun diaspora boyutuna değinilir. Bauer, Avrupa ve Kuzey Amerika'yı kendi bireysel kimliklerini kurgulayıp yeni fırsatlar bulabilecekleri mekanlar olarak algılayan İranlı mülteci kadınların bu ülkelerde bireysel ve topluluk yaşamı açısından karmaşık zorluklarla karşılaştığını aktarır. İranlı kadınların aile ve topluluğa dair sorumluluklar ile bağımsız bireysel kimlik kurgulayışı süreci arasında bocaladığını belirten Bauer'ın çalışması, Türkiye'deki kadın sığınmacıların özel alanda aile rolleri ve kalabalık yaşam koşulları üzerinden verdikleri bireysel mücadeleyle de örtüşen noktalara değinmiştir.¹⁴

İran solu ve kadın hareketi konusunda son derece önemli çalışmalara imza atan Hamed Shahidian ise "Iranian Exiles and Sexual Politics: Issues of Gender Relations and Identity" (Sürgündeki İranlılar ve Cinsiyet Politikaları: Kimlik ve Cinsiyet İlişkileri Meseleleri) adlı makalesinde sürgündeki İranlılar arasındaki cinsiyet temelli siyasetlerin İran'daki siyasi ortamın sosyal ve kurumsal sınırlamalarında sesi kısılan çatışmaların bir devamı niteliğinde olduğunu savunur. Shahidian'a göre sürgünde cinsiyet temelli siyasetler, bireyler arasındaki ilişkiler ve onların sosyal çevresi üzerinden şekillenir ve cinsiyet temelli güç ilişkileri yeniden kurgulanırken içinde bulunulan yabancı ülke, sürgündeki İranlıları bir yandan bu çatışmaları çözebilecek nispeten özgür bir ortamla, diğer yandan yeni engeller ve kısıtlamalarla karşı karşıya bırakır.

1991 ve 1994 yılları arasında Kanada, İngiltere ve Fransa'da yapılan vaka çalışmalarından yola çıkan Shahidian, ideolojik ve siyasi yönelimlerin, sürgündeki sol görüşlü kadınların yeni bir cinsiyet kimliği ve yeni cinsiyet ilişkileri kurgulama sürecinde kritik öneme sahip olduğunu savunur. Shahidian'a göre İranlı laik ve sol görüşlü aktivistler sürgünden çok daha önce kendi ülkelerinde sosyal yabancılaşmayı deneyimlemişlerdir. İran solunun ideoloji ve praksi sürgündeki yaşamı şekillendirmekte etkili olurken cinsiyet kimliği ve ilişkileri üzerindeki tartışma ve çatışmalar, İranlıların sürgün hayatının merkezindedir.¹⁵

Özetle, İranlı siyasi mülteci kadınlar üzerine var olan literatür, sürgündeki kadınların siyasi, cinsel, bireysel ve toplumsal kimlik anlamında karmaşık krizler yaşadığını ve bu krizlerin İran kaynaklı olmakla beraber önemli ölçüde topluluk ve diaspora yaşamının koşulları ile göç edilen ülkenin katı yasal koşullarından ve olanaksızlıklarından etkilendiğini aktarmıştır.

Yasal Alandaki Dışlanma: Devlet Yetkilileriyle İlişkiler

Dış göç ve siyasi iltica, 1979 İran Devrimi ve ardından başlayan İran – Irak Savaşı'ndan bu yana İran toplumunda yaygın bir olgudur. İran İslam Cumhuriyeti Anayasası ve ülkedeki günlük hayatta geçerli olan kurallar, ülkedeki çeşitli siyasi görüşlerden gelen muhaliflerin kamusal alandaki ifade özgürlüğünün yanı sıra, çalışma ve eğitim olanaklarını da sınırlamaktadır.

İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün (HRW) 2012 yılının Aralık ayında yayımlanan "Ülkelerini Neden Terk Etiler: Sürgündeki İranlı Aktivistlerin Öyküleri" başlıklı raporunda belirtildiği üzere 2009 yılının Haziran ayından itibaren ülkedeki seçim sonuçlarının kitlesel gösterilerle protesto edilmesinin ardından muhaliflere yönelik baskıların yoğunlaşması, İranlıların sığınma başvurularında önemli bir artışa neden olmuştur. Söz konusu rapora göre İranlılar tarafından en fazla sığınma başvurusu yapılan ülke Türkiye'dir ve ülkedeki İranlı sığınmacıların sayısı 2009 ve 2011 yılları arasında %72 oranında artmıştır.¹⁶

Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolüne dayanan uluslararası yasal çerçevede mülteci, "dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm gören veya göreceği korkusu ve endişesi taşıyan, bu sebeple ülkesinden ayrılan/ayrılmak zorunda bırakılan ve korkusu nedeniyle geri dönemeyen veya dönmek istemeyen ve iltica ettiği ülke tarafından sebepleri haklı bulunan kişi" olarak tanımlanmıştır. Ancak Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Avrupa dışındaki ülkelerden mülteci kabul etmemekte ve mülteci olarak buraya gelen İranlıları geçici sığınma başvurusu sahibi olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla Türkiye, İranlı sığınmacıların Kanada, ABD, Avustralya, Norveç ve Finlandiya gibi mülteci kabul eden üçüncü bir ülkeye Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından gönderilene kadar ikamet ettiği bir transit göç ülkesidir. Bu birkaç yıllık bekleme sürecinde sığınmacılar ne Türkiye'de yaşayacakları şehri, ne de gönderilecekleri üçüncü ülkeyi seçebilirler.

Türkiye'de İranlı sığınmacıların gündelik hayatını düzenleyip denetlemekle sorumlu olan temel kurum, Emniyet Müdürlüğü'nün Yabancılar (Yabancı İşleri) Şubesidir. Sığınmacıların yaşayacakları şehri "Yabancı Şube Polisi" belirler: İltica Literatüründe "uydu kent" diye anılan bu şehirler Çankırı, Amasya, Denizli, Kırıkkale, Konya, Kayseri, Eskişehir ve Van gibi toplumsal ve etnik açıdan nispeten homojen ve muhafazakar kentlerle sınırlıdır. Uydu kentler arasında üniversiteli genç nüfusu ve daha yaygın iş olanakları dolayısıyla sığınmacılar açısından en yaşanılabilir kent Eskişehir'dir. Milliyetçi Muhafazakar sağ siyaset tabanının oldukça güçlü olduğu kırsal bir şehir olan Çankırı ise sosyolojik açıdan oldukça çarpıcı bir örnektir: İran'ın baskıcı ve geleneksel ortamından kaçan ve Türkçe bilmeyen İranlı bir feminist için bu şehirde sağlıklı bir ruh haliyle ayakta kalabilmek oldukça güçtür.

Öte yandan sığınmacılara Ankara, İstanbul ve İzmir gibi insan hakları örgütleriyle, göçmen ağlarıyla ya da diğer İranlılarla iletişime geçip sosyalleşebilecekleri şehirlerde ikamet izni verilmemektedir. Sığınmacıların seyahat özgürlüğü yoktur ve yaşadıkları şehirdeki karakola haftada birkaç kez imza vermekle yükümlüdürler (bu pratik şehre göre değişmektedir; Çankırı'da haftada iki kez imza istenirken Amasya'da imza yerine parmak izi alınmaktadır). Geçici oturma izinleri duruma göre üç ya da altı ayda bir ücretli olarak yenilenmelidir; Bu yapılmadığı takdirde sığınmacılar yasal olarak "firari" sınıfına girmektedirler, ki bu terim başlıbaşına olumsuz ve suçlayıcı (kişiyi kriminalize eden) bir anlam içermektedir. Özetle tüm bu yasal faktörler, sığınmacıların marjinalize olmalarına ve öz kimlik algılarının olumsuz etkilenmesine yol açmaktadır.

Bu makalenin yazarı ve Türkiye'de ikamet eden bir İranlı olarak Ankara, Çankırı ve Amasya'daki Emniyet Müdürlüklerinin Yabancı İşleri Şubelerini, gerek kendimle ilgili rutin yasal işlemler gerekse de sığınmacılar için gönüllü çevirmen olarak birkaç kez ziyaret edip gözlemeleme "fırsatı" buldum. Mekansal olarak her üç bina, Foucault'un "Hapishanenin Doğuşu" kitabında açıkladığı teorileri anımsatır biçimde yoğun bir gözetleme (surveillance) ve denetleme hissini barındırmaktadırlar: Güvenlik kontrollerinden geçen ve aşamalı olarak birkaç kez derdini Polise Türkçe anlatmak zorunda kalan "yabancı", ister istemez bir potansiyel suçlu hissiyle karşılaşmaktadır. Özellikle'de Ankara'daki bina oldukça kalabalıktır ve çeşitli sosyal, iktisadi, siyasi sorunlardan kurtulmak için soluğu Türkiye'de alan Ortadoğu, Asya ve Afrika kökenli bireyler karmaşık bir hiyerarşik yapıda konumlanmaktadırlar: Türk Polisi ile (75 yaşındaki bir Türkmen kadını ya da 22 yaşındaki Nijeryalı bir erkek de olsa hayatının barınma ve çalışma gibi en önemli unsurları Polisin vereceği karara göre şekillenen) göçmen arasındaki hiyerarşi zaten apaçık ortadadır. Ancak daha derin bir hiyerarşi, etnik ve yasal anlamda hissedilmektedir: Gözlemediğim kadarıyla Polisin tavrı, öğrenim ikameti almak isteyen üniversitelilere karşı, özellikle de söz konusu şahıs Türkçe konuşabiliyorsa, Afrikalı ve Ortadoğulu sığınmacılardan çok daha olumludur.

Bu araştırmadaki öznelerin tamamı, vatandaşlık, etnisite, ideoloji ve cinsiyet kimliği açısından "Türk ulusu" kategorisinin dışındadırlar, dolayısıyla "Türk Toprağı"nda kalıcı olarak yaşamaları imkansızdır. Ancak (turist, sığınmacı ya da öğrenci olarak geçici ikamet iznine sahip) İranlı bir kadın, bir "Türk" erkeğiyle evlendiğinde ülkenin herhangi bir şehrinde otomatik olarak bir yıllık ikamet izni alabilmekte ve üç yıldan sonra TC Vatandaşı olabilmektedir. Hatta pratikte, oldukça sınırlı ve zor olan Çalışma İzni aracılığıyla Vatandaşlık alma yolu dışında, bir "Türk"le evlenmek vatandaş olmanın tek yoludur. Bu pratik, özellikle kadınlar açısından bakıldığında Aydınğün'ün Ulusun Cinsiyetine dair argümanlarıyla örtüşmektedir.

Evlilik, kadın sığınmacıların durumunda daha yaşanılabilir bir şehirde ikamet izni almanın tek yolu haline gelebilmektedir. Ankara'da kaçak olarak yaşayan ve çalışan P., Amasya Polisi tarafından oradan Amasya'ya taşınmadığı takdirde sınırdışı edilmekle tehdit edildiğinde, Eskişehir'de ikamet etme izni istemiştir. Buna karşılık Polis, bu izni almasının tek yolunun Eskişehir'de oturma izni bulunan bir sığınmacıyla evlenmesi olduğunu belirtmiştir. Kısacası yasal pratikte, sadece Vatandaş olmak için değil, geçici ikamet şehri seçebilmek için dahi evlilik sığınmacılara yaygın şekilde dayatılan bir yoldur.

Özetle, İranlı siyasi sığınmacılar genel olarak yasal anlamda dışlanmakta ve marjinalize olmaktadır ancak kadın sığınmacılar, milliyetçi cinsiyet rolleriyle ilintili olarak bu dışlanmayı daha spesifik bir şekilde deneyimlemektedirler. Sığınmacıların yaşam koşullarını düzenleyip denetlemekten sorumlu olan temel devlet kurumu olarak Yabancılar Şube Polisinin işi, gündelik pratikler doğrultusunda ulus olgusunun sınırlarını somutlaştırmaktır: Polis, birine "Geçici Oturma İzni" verdiği ya da başka birini sınırdışı etmekle tehdit ettiği her an, "Türklüğün" ve "vatandaşlığın" sınırlarını yeniden üretmektedir.

Sığınmacı Kadınların Öz Kimlik Algısı ve Cinsiyet

İranlı siyasi sığınmacı kadınların göç kararını almasında, aynı topluluk ve örgütlerdeki erkeklerin aksine cinsiyet kimliği önemli bir ağırlık taşımaktadır. Ancak hem katılımcı gözlem sürecinde hem de derinlemesine mülakatlarda, göç süreciyle birlikte karma Sol örgütlerde somutlaşan Siyasi kimlik ve Sürgün koşullarının belirginleştirdiği Vatandaşlık ve etnisite kimliklerinin, kadınlar için cinsiyet kimliğinin vurgusunu azalttığı farkedilmiştir.

Örneğin 2011 yılında, 15 yaşının sonlarındaiken annesi ve kız kardeşiyle birlikte Türkiye'ye sığınmacı olarak gelip Ankara'daki çeşitli kafelerde bulaşıkçı ve garson olarak çalışan N. İran'da kimliğinin önemli ölçüde ailesinin siyasi aktivist olması üzerinde şekillendiğini, ancak Türkiye'de İranlılık (Vatandaşlık) kimliğinin ön plana çıktığını belirtmiştir:

İran'daki kimlik anlayışında ailemin siyasi olması çok etkiliydi, özellikle de okul ortamında... Sözlerimin ve fikirlerimin farklı olması aile ortamının etkisi nedeniyleydi ve bu kolayca fark ediliyordu... Kadın olmak da oldukça önemli ve etkiliydi, çünkü kadınlar için o kadar çok sınırlama vardı ki bu mesele ne olursa olsun önem kazanıyor... Aile ortamında da aynı şekilde sınırlamalar vardı, her ne kadar muhafazakar ailelerdeki kadar olmasa da... Aynı şekilde toplumda da var olan sınırlamalar, kadın kimliğimin öne çıkmasına neden oldu. İranlı olmak ise Türkiye'de özellikle çalışma ortamında önem kazanan bir kimlik benim için. İşyerine gelen müşteriler Türkçe konuşmadığını gördüklerinde nereli olduğumu sorarlardı ve ben her gün onlarca kez "Ben İranlıyım" demek zorundaydım... (N)

Türkiye'de sığınmacı olarak eşi ve arkadaşlarıyla birlikte yaşayan 24 yaşındaki M. ise İran'daki kimlik algısının üniversitedeki lisans eğitiminin son yıllarında şekillendiğini belirtmiş ve bunun toplumun gözündeki kimlik ve erişmek istediği öz kimlik olarak iki kola ayrıldığını ifade etmiştir. İran'ın güneyindeki El Ahvaz şehrindeki üniversitenin İşletme bölümünde yüksek lisans eğitimi alan M., bu şehirdeki yoğun Arap / Acem ayrışmasının ve İran'daki modernlik / geleneksellik algısının bir Fars kadını olarak oradaki toplumsal kimliğini şekillendirmekte önemli olduğunu düşünmektedir:

"El Ahvaz'da toplum beni Fars bir kadın olarak görüyordu ve bunun sınıfsal bir anlamı vardı, çünkü Fars olmak Arap olmaktan daha prestijli bir şeydi. Diğer yandan makyaj yapan, erkek arkadaşı olan, modern bir kadındım. Devlet üniversitesinden mezun olmam da toplum açısından önemli ve değerli bir faktördü... Elde etmek istediğim kimlik ise eğitimime devam etmek, tam zamanlı bir işte istihdam edilmek ve bağımsız olmaya dair isteklerim üzerine şekillenmişti... Ekonomik özgürlük benim için çok önemliydi çünkü bu, bir kadın olarak birtakım özgürlükleri elde etmemin en önemli adımıydı... Bir kadın olarak hedefim, erken yaşta ataerkil değerlere sahip bir adamla evlenip bu değerlere boyun eğen ev kadını annem gibi olmamaktı, ve annemle aramda yaratabileceğim ilk fark çalışmaktı... Toplumun değerlerine boyun eğmemekte ısrar ediyordum. Benim için kadın olmak insan olmakla

anlam buluyordu ancak toplum bunu ortadan kaldırmaya çalışıyordu sürekli, örneğin bana cinsel obje gözüyle bakılıyordu, oysa ben fikirlerimle var olmak istedim... Bağımsız olmamın yolu yurtdışına göç etmemdi... Göç kararını alarak bir takım bağları aşmam bile kimliğimi değiştirip şu andaki benliğimi yaratmamda etkili oldu... Kimlik değişimi bende çok yavaş ve aşamalı şekillendi ve ilk aylarda kendisini psikolojik bir kimlik krizi olarak, depresyona girmemle gösterdi... Ancak daha sonra buradaki özgür siyasi ortam ve bir arada yaşayarak yaptığımız tartışma ve teorik araştırmalar, siyasi kimliğimin güçlenmesine neden oldu... Kimliğim değişirken eşimle ve ailemle olan ilişkilerim de değişti. Ailemle ilişkilerim artık büyük resmi görebilen birinin, resmin köşesindekilerle olan ilişkisine dönüştü... (M)”

İranlı kadınlar her ne kadar bağımsız olmak ve güvenli yaşam şartlarına erişmek gibi umutlarla Türkiye'ye sığınma başvurusunda bulunsalar da, burada bir sınıfsal statü düşüşü ve kimlik krizi yaşadıklarından söz etmişlerdir. Toplumsal ve sınıfsal statü düşüşü, yoksulluk ve çalışma izninin olmaması ile yasal sınırlamalar nedeniyle doğmaktadır. Kimlik krizi ise toplumdan ayrışmanın bir sonucu olup, dil sorunu nedeniyle Türkiyelilerle, güven sorunu nedeniyle de diğer İranlılarla iletişim kuramayan sol görüşlü siyasi sığınmacıların içe kapanmasına, yalnızlaşmasına ve özgüvenlerini yitirmelerine yol açmaktadır. Bu içe kapanmanın kadın siyasi sığınmacılara olan etkisi, diasporadaki topluluğun dar çerçevesine hapsolarak kendileriyle aynı topluluktaki erkeklerle olan ilişkileri "sorunsuz" bir şekilde sürdürmeyi, feminist tavıra önelemek şeklinde somutlaşmaktadır.

Sınıfsal Dışlanma ve Ekonomik Statü Düşüşü

Çalışma çerçevesinde gözlemlenebildiği kadarıyla, İranlı siyasi sığınmacıların durumunda yasal dışlanma ve sosyo-ekonomik konumsal düşüş birbiriyle yakından bağlantılıdır:

İran'dayken ben en azından eğitilmiş bir devlet memuruydum ve saygı görüyordum, burada ise bir siyasi sığınmacı ve ucuz iş gücüyüm, bir suçlu gibi her hafta polise imza vermeliyim ve yasalar önünde İran'dan eşine nafaka ödemesi gerektiği için kaçıp burada kendini siyasi aktivist olarak gösteren adamlarla aynı konumdayım... (P)

Türkiye'deki göç yasaları tüm sığınmacıların ülkede ikamet edebilmek, yani oturma izni alabilmek için para ödemelerini gerektirir: Bu ödemenin miktarı 2010 yılında yetişkinler için 441 TL'ydı. Ülkedeki yabancılar için kimlik belgesi yerine geçen oturma izni olmadan, iş, eğitim ve sağlık gibi temel ihtiyaçlara ulaşmak imkansızdır. Sığınmacılar barınma dahil diğer tüm temel ihtiyaçlarını da, -belediyelerin başvuru üzerine araştırma yaparak verdiği yiyecek erzağı katkıları dışında- bir sosyal yardım almadan bizzat karşılamakla yükümlüdürler.¹⁷

Türkiye'de sığınmacı olmak ve toplumun en alt sınıfı haline gelmek benim yoksulluk anlayışımın da İran'dakinden farklılaşmasına neden oldu... Burada benim için yoksulluk gerçek anlamda hiç paramın olmaması demek, oysa İran'da kalanlar için yoksulluk yeni giysi alamamak demek... Burada ben en alt sınıfsal tabakadayım... Bunu ilk olarak bize belediyeden sosyal yardım gelince anladım...

(M)

Türkiye'de yabancılara çok kısıtlı durumlar haricinde çalışma izni verilmemesi, Türkçe bilmeyen sığınmacıların Çankırı ve Amasya gibi küçük şehirlerde kaçak da olsa iş bulmalarının zorluğu, ve İran'a uygulanan Ambargo nedeniyle sığınmacıların oradaki ailelerinden para yardımı alamamaları, onları Ankara ve Eskişehir gibi daha büyük şehirlerde kaçak yaşamaya itmektir. Bu şehirlerde sığınmacılar benzer durumdaki başka insanlarla iletişim kurabilmekte, başka İranlılarla birlikte ev kiralayabilmekte ve pratikte çalışma izni gerektirmeyen garsonluk ve bulaşıkçılık gibi işlerde çalışabilmektedirler. Ancak vasıfsız diye nitelendirilen işlerde izinsiz, yani kaçak çalışma koşulları, -özellikle de kadın- sığınmacıları Türkiyeli patronların sömürüsü karşısında savunmasız bırakmaktadır.

Görüşme yaptığım üç İranlı kadın da, farklı işyerlerindeki patronları tarafından cinsel tacize uğradıklarını ve işi bu şekilde bıraktıklarını belirtmişlerdir. Buradaki önemli bir detay, kadınların yardım istemek ya da şikayetçi olmak için Polise ve Devlet otoritelerine başvurmayı düşünmemeleri, zira kaçak çalıştıkları için sınırdışı edilmekten korkmalarındadır. İşyerlerinde cinsel tacizin yanısıra, gözlemediğim ve görüşme yaptığım kadınlardan bazıları maaşlarını alamadıklarından, bir kısmı da iş arkadaşları tarafından rahatsız edilip

dışlandıklarından bahsetmişlerdir. Örneğin beş ay boyunca Ankara'da garson olarak çalışan ve ailesiyle Urfa'ya taşınmak zorunda kaldıklarında maaşını alamayan N. deneyimlerini böyle aktarmıştır:

Türkiye'de yaşamak ve çalışmak ilk başta benim için çok çok zordu çünkü hiç Türkçe bilmiyorum ve bize başka bir gözle bakıyorlar, İran'dan niye çıktığımızı bilmiyorlar... Sadece işe muhtaç biri olarak bakıyorlar... O zamanlar ben işyerimde her gün ağlardım, herkesin konuşup gülmüş ettiğini görüp anlamayınca... Benle aynı statüdeki insanlar örneğin Türk garsonlar bile kötü davranırdı bana, hatta en kötü tavırları onlardan gördüm, özellikle de kadınlar... Çok kötüydü, ben hep dost olmaya çalışırdım ama dil bilmediğim için hep benle dalga geçer, alay ederlerdi... Hiç düşünmezlerdi kendilerinin İngilizce bile bilmediğini, Türkiye'de Türkçe konuşabildiklerini, bence benim tüm yaşamımı orada bırakıp burada yeni bir hayat kurmam ve burada çalışmam çok cesurca, sonra ayrı bir yerde bu sefer yeni bir dille eğitimime devam edecek olmam... Bunları hiç görmüyorlar... Hatta bazen patronum bana ve oraya gelen diğer İranlı mülteci arkadaşlarıma "Neden hepimiz kalkıp Türkiye'ye geldiniz ki, rakı içebilmek alkol alabilmek için mi?" derdi... Ben ona hiçbir şey diyemezdim, sadece böyle olmadığını söylemekle yetinirdim... Ama çok rahatsız ederdi beni bu... Ya da bana sürekli "sizler çok zenginsiniz, paranız olduğu için buraya rahat etmeye gelmişsiniz" derdi... Ben de hiç tartışmazdım, dil bilmediğim için, oysa anlatmak açıklamak isterdim... (N)

Kadınların "Gündelik Direniş" Yöntemleri ve Bir "İsyan Ritüeli" olarak Feminizm

Yazının bu kısmında İranlı akademisyen Haideh Moghissi'nin "kültürel direniş", Antropolog Scott'un "Gündelik Direniş" ve Gluckman'ın "Ritüelleşmiş İsyan" kavramlarından hareketle, siyasi sığınmacı kadınların dışlanmayla ve yasal zorluklarla başa çıkma yöntemleri kısaca gözden geçirilecektir: Moghissi, Hollanda'daki İranlı Mülteci Topluluğu üzerindeki araştırmasında, kolektif kimliği Hollanda toplumunun yapısal ırkçılığıyla karalanan Diaspora'nın, homojenliğini korumak için eleştirel sesleri susturmaya eğilimli olduğunu göstermiştir: Bu "kültürel direniş", özellikle göçün etkisiyle değişmeye yüz tutan cinsiyet ilişkileri, ve İranlı göçmen kadınların feminist tavırlarına karşı sergilenmektedir.¹⁸

Öte yandan, siyasi antropolog Scott'a göre bir işçinin ayaklarını sürterek, yavaşça fabrikaya gitmesi ya da iş yavaşlatması gibi pratiklerde somutlaşan "gündelik direniş", durumunu değiştirmek için çok az umudu olan birey ve topluluklar için adeta "tek yol"dur. Kolektif direnişlerin aksine "gündelik direniş", organize olmamış, örtük ve uzun vadeli amaçlardan ziyade hayati geçici olarak "kolaylaştırarak" doğrudan kazanımlarla ilgilenen bir yapıdadır. Bir başka antropolog olan Gluckman ise Afrika kabileleri üzerinden yaptığı araştırmayla, ritüelleşmiş isyanların devrimci bir tutum haline gelmelerinin mümkün olmadığını ve bu yüzden gelenekler ya da sosyal sistem tarafından teşvik edilebileceğini aktarır. Ona göre ritüellerin temel işlevi, isyankarlığı ve isyanı "meşru" sınırları içinde tutmaktır.¹⁹

2011-2013 yılları arasında, aynı sosyal ve siyasi kökenden gelen İranlı siyasi sığınmacılarla birlikte, üçü Ankara'da olmak üzere beş evde yaşadım: Bu evlerin tümünde dikkatimi çeken bir detay, Türkiye'de kırmızı reçeteye satılan ağır antidepresanlardan, antibiyotiklere ve mide ilaçlarına kadar onlarca ilaç içeren, adeta "eczaneleşmiş" buzdolabı katlarıydı. Bu durumun nedenini ve "doğrudan kazanımlarla ilgilenen" gündelik direniş kavramıyla örtüştüğünü farketmem uzun sürmedi.

İranlı siyasi sığınmacıların sağlık sigortaları olmasa da, yasal olarak polis tarafından belirlenen şehirlerde (araştırmada gözlemlenen örnek üzerine Çankırı'da) yaşayan sığınmacılar, iki-üç saatlik prosedürlerden sonra bazı temel sağlık servislerinden ücretsiz faydalanabilmektedirler. Ancak sığınmacı kadınların çoğu eşleri ya da nişanlılarıyla aynı BMMYK dosyasını paylaşmakta olup, -başlıbaşına bir gündelik direniş metodu olarak- para harcamamak için oturma izni almamaktadırlar, dolayısıyla herhangi bir sağlık hizmetinden yararlanmaları mümkün olmamaktadır. Kalabalık evlerde yaşayan ve sosyo-ekonomik koşullardan dolayı sağlıklı beslenen sığınmacıların "eczaneleşmiş buzdolapları", Scott'un konseptini kullanmak gerekirse "güçsüzlerin silahı"dır.

Bunun yanı sıra Ankara ve Eskişehir gibi büyük şehirlerde kaçak yaşamayı seçmek, kaçak çalışmak ve benzer gündelik yaşam pratikleri de geçici ve doğrudan maddi kazanımları hedefledikleri için, Scott'un "gündelik direniş" kavramının kapsamına girer. Ancak gözlemediğim kadarıyla, bu gündelik direniş yöntemleri, sığınmacı kadınlara uzun vadede faydadan çok zarar vermekte ve kendilerini "yasadışı" hissetmelerine, dolayısıyla toplumdan ayrışarak, aynı zaman ev arkadaşları ve "yoldaş"ları olan Diyaspora'daki topluluk üyeleri dışında kimseye güvenememelerine yol açmaktadır. Bu argümanımı besleyen en önemli örneklerden biri, P.'nin yaşadığı deneyimdir: İşyerinde patronu tarafından cinsel tacize uğrayan P., bununla yalnız başına başa çıkmak ya da

feministlerden destek almak yerine, kendisini daha önce bizzat taciz etmiş olan O.'dan, yani kendisiyle aynı etnik köken ve kasabadan gelen ev arkadaşından yardım istemiştir.

Burada sorunlu olan birkaç boyut vardır: Öncelikle bu pratiğin kendisi, başlıbaşına "bacısını yabancı erkeklerden koruyan erkek" imgesini, yani geleneksel cinsiyet rollerini ve aynı zamanda örtülü milliyetçiliği yeniden üretmek anlamına gelmiştir. P., topluma "kendisini koruyabileceğini göstermek için" göç eden feminist bir kadın olsa da, göç ve illegalite koşulları yüzünden "namusunu korumak" için bir erkeğe sırtını yaslamak zorunda kalmıştır. Aynı zamanda, O.'ya güvenmesi ve durumu ona şikayet etmesi, onun daha önce bizzat uyguladığı cinsel tacizi de pratikte aklamak anlamına gelmiştir, çünkü P., topluluğunu korumak adına olayı örtbas etmiş ve Türkiye feministlere ya da Devlet otoritelerine yardım için başvurmamıştır. Bu tavır, Moghissi'nin "kültürel direniş" tezini doğrulamaktadır.

Genel olarak, P.'nin de mülakatların bir bölümünde belirttiği üzere göç koşulları ve yalnızlıkla başa çıkmanın artan zorunluluğu, sığınmacı kadınları erkek arkadaşlarına ve eşlerine bağımlı kılmakta, kimi zaman nişanlanmayı ya da aynı evde yaşamayı bile planlamayan çiftlerin aniden evlenmesine dahi yol açmaktadır. Göç kararı iki hafta içerisinde veren M.'nin yaşadığı da bu türden bir deneyimdir:

"S. ile evlendiğim gün, hiç de öyle güzel hatırlayacağım romantik bir an değildi, tam tersine bir intihar gibiydi. Bir feminist olarak her zaman, İran yasaları çerçevesinde asla evlenmeyeceğimi söyleyip durdum, ama en sonunda bunu yaptım..." (M.)

Araştırmada gözlemlenen ve mülakat yapılan tüm kadınlar, gündelik hayatlarında yazı yazmak, haber yayınlamak, çeviri yapmak, dergi çıkarmak ve toplantılar yapmak gibi faaliyetler üzerinden İran Feminist siyasetinde aktif rol oynamaktadırlar. Buna rağmen bu aktivizm çerçevesinde, Batılı Feminist Hareket tarafından sorgulanan ve karşı çıkılan "Kişisel" ve "Politik" ayrımını yeniden üretmeleri dikkat çekicidir.²⁰ Bununla kastedilen, haftada en az bir kez İran, Avrupa, ABD ve Türkiyeli sosyalist feminist İranlılar arasında yapılan ve 4-5 saat süren "feminist toplantılar"da, kadınların gündelik hayatta karşılaştıkları sorunlardan ve yaşadıkları cinsel tacizlerden bahsetmeme ve yaşananları gizleme çabasıdır.

Sığınmacı kadınlar bunun yerine toplantılarda İran'ın siyasi gündemini tartışıp teorik okumalar yapmayı tercih etmekte, ancak günlük hayat deneyimlerini asla teorize etmemektedirler. Aksine, bu deneyimlerin politik olduğunu düşünen kadınlar, Moghissi'nin "kültürel direniş" örneğinde bahsettiği üzere susturulmaktadır: Topluluğun en eski ve siyasi olarak en deneyimli üyesi olan eski erkek arkadaşı tarafından uğradığı tecavüzü politik bir mesele olarak sunup ifşa eden İranlı bir kadın, diğer sığınmacı kadınlar tarafından "kişisel olayları abartarak bunları topluluğa zarar verecek hale getirmek"le suçlanmış ve hem Diaspora'daki topluluktan, hem de sığınmacıların sosyalist feminist teorik yazı alanından dışlanmış. Bu anlamda, sığınmacı kadınların "kişisel" sorunlarının konuşulmadığı haftalık siyasi toplantılar ve onların feminist teorik aktiviteleri, Gluckman'ın "Ritüel isyan" kavramıyla birebir örtüşmektedir.

Özetle, göç ve toplumsal dışlanmanın yol açtığı gündelik tavır ve pratikleri, İranlı siyasi sığınmacı kadınların "feminist" kimliğiyle derinden çelişmektedir. Bu çelişkide duygusal, örtülü bir form alan "Kültürel Direniş" ağır basan taraf olmaktadır. Türkiyeli feminist gruplarla sığınmacı ve göçmen kadınlar arasındaki iletişimsizlik ve güçlü bir kadın ağının yokluğu da sığınmacı kadınları, geleneksel cinsiyet rollerinin yeniden üretildiği Diaspora'nın çerçevesine hapseden faktörlerdir.

- ¹ Benedict R. Anderson, *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism* (London: Verso, 1991); Ernest Gellner, *Nations and Nationalism* (Ithaca: Cornell University Press, 1983), 1-7; Ayşe Gül Altınay, *The Myth of the Military-Nation: Militarism, Gender, and Education in Turkey* (New York: Palgrave Macmillan, 2004), üçüncü bölüm.
- ² Altınay, *The Myth of the Military-Nation*.
- ³ Altınay, *The Myth of the Military-Nation*, 68.
- ⁴ Nira Yuval-Davis, Floya Anthias ve Jo Campling, *Woman-nation-state* (New York: St. Martin's Press, 1989): 7-8. akt. Çiğdem Akgül, *Militarizmin Cinsiyetçi Suretleri: Devlet, Ordu ve Toplumsal Cinsiyet*, (İstanbul: Dipnot Yayınları, 2011), 48.
- ⁵ Westoxification, Ali Ahmad (1982)'in meşhur konsepti. İranlılık kimliğini kaybederek Batılılaşma anlamına gelir.
- ⁶ James C. Scott, *Weapons of the Weak: Everyday Forms of Resistance* (New Haven: Yale University Press, 1985)
- ⁷ Lila Abu-Lughod, "The Romance of Resistance: Tracing Transformations of Power through Bedouin Women." *American Ethnologist* 17 (1990), 41-55.
- ⁸ Max Gluckman, *Order and Rebellion in Tribal Africa* (London: Cohen & West, 1963)
- ⁹ Haideh Moghissi, "Away from home: Iranian women, displacement cultural resistance and change." *Journal of Comparative Family Studies* 30, no.2 (1999), 207(1)-217(10).
- ¹⁰ Sema Buz, "Göçte kadınlar: Feminist yaklaşım çerçevesinde bir çalışma" *Toplum ve Sosyal Hizmet* 18, no. 2 (2007), 37-50.
- ¹¹ Şebnem Akcapar Koser, "Re-thinking migrants' networks and social capital: A case study of Iranians in Turkey." *International Migration* 48, no.2 (2009), 1-36.
- ¹² Halleh Ghorashi, "Agents of change or passive victims: The impact of welfare states (the case of the Netherlands) on refugees." *Journal of Refugee Studies* 18, no. 2 (2005), 181
- ¹³ Ghorashi, "Agents of change or passive victims"
- ¹⁴ Janet L. Bauer, "Desiring place: Iranian "refugee" women and the cultural politics of self and community in the diaspora." *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East* 20, no.1&2 (2000),180-199.
- ¹⁵ Hammed Shahidian, "Iranian exiles and sexual politics: Issues of gender relations and identity." *Journal of Refugee Studies* 9, no. 1 (1996): 43-72.
- ¹⁶ Human Rights Watch. *Why they left? Stories of Iranian activists in exile*. (A.B.D: Aralık, 2012)
- ¹⁷ Human Rights Watch, *Why they left?*
- ¹⁸ Moghissi, "Away from home," 7.
- ¹⁹ Gluckman, *Order and Rebellion*, 114-129.
- ²⁰ Carol Hanisch, "The Personal is Political", <http://www.carolhanisch.org/CHwritings/PIP.html>, erişim tarihi Ocak 2014.

Kaynakça

- Abu-Lughod, Lila. "The Romance of Resistance: Tracing Transformations of Power through Bedouin Women." *American Ethnologist* 17 (1990), 41-55.
- Akcapar Koser, Şebnem. "Re-thinking migrants' networks and social capital: A case study of Iranians in Turkey." *International Migration* 48, no.2 (2009), 1-36.
- Al-e Ahmad, Jalal. *Plagued by the West (Gharbzadegi) çev.* Paul Sprachman. (Delmor, New York: Center for Iranian Studies Columbia University, 1982)
- Altınay, Ayşe Gül. *The Myth of the Military-Nation: Militarism, Gender, and Education in Turkey* (New York: Palgrave Macmillan, 2004)
- Akgül, Çiğdem. *Militarizmin Cinsiyetçi Suretleri: Devlet, Ordu ve Toplumsal Cinsiyet* (İstanbul: Dipnot Yayınları, 2011)
- Anderson, Benedict R. *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism* (London: Verso, 1991)
- Bauer, Janet L. "Desiring place: Iranian "refugee" women and the cultural politics of self and community in the diaspora." *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East* 20, no.1&2 (2000), 180-199.
- Buz, Sema. "Göçte kadınlar: Feminist yaklaşım çerçevesinde bir çalışma" *Toplum ve Sosyal Hizmet* 18, no. 2 (2007), 37-50.
- Foucault, Michel. *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. Çev. Alan Sheridan (Londra: Penguin, 1977)

- Gellner, Ernest. *Nations and Nationalism* (Ithaca: Cornell University Press, 1983).
- Ghorashi, Halleh. "Agents of change or passive victims: The impact of welfare states (the case of the Netherlands) on refugees." *Journal of Refugee Studies* 18, no. 2 (2005), 181-198.
- Gluckman, Max. *Order and Rebellion in Tribal Africa* (London: Cohen & West, 1963)
- Human Rights Watch. *Why they left? Stories of Iranian activists in exile*. (A.B.D: Aralık, 2012)
- Hanisch, Carol. "The Personal is Political": <http://www.carolhanisch.org/CHwritings/PIP.html>, son erişim tarihi Ocak 2014.
- İkamet İşlemleri, Yabancılar Şube Müdürlüğü, İ.E.M.: <http://yabancilar.iem.gov.tr/ikamet.html>, son erişim tarihi Ocak 2014.
- Moghissi, Haideh. "Away from home: Iranian women, displacement cultural resistance and change." *Journal of Comparative Family Studies* 30, no.2 (1999), 207(1)-217(10).
- Scott, James C. *Weapons of the Weak: Everyday Forms of Resistance* (New Haven: Yale University Press, 1985)
- Shahidian, Hammed. "Iranian exiles and sexual politics: Issues of gender relations and identity." *Journal of Refugee Studies* 9, no. 1 (1996), 43-72.
- Tüfekçi, Nurcan. "İranlı sığınmacı kadınların türkiye'de çalışma yaşamları ve toplumsal cinsiyet." *Umuda Doğru*, 24 Ekim 2011.
- Yuval-Davis, Nira; Anthias, Floya ve Campling, Jo. *Woman-nation-state* (New York: St. Martin's Press, 1989).